

271110 – يەرنىڭ ۋە زىرائەتنىڭ چىقىملىرى زاكاتتىن چۈشۈرۈۋېتىلەمدۇ؟

سۇئال

مەن قىزىل ماش ۋە زىرە قاتارلىق مەھسۇلاتلارنىڭ زاكاتى توغرىسىدا سوئال سورىماقچى، بەزى پەتىۋالاردىن زىرەگە زاكات كەلمەيدۇ دېگەننى ئاڭلىدىم، ئەگەر زاكات بېرىدىغان بولساق، زىرائەت يامغۇر بىلەن سۇغىرىلىدىغان زېمىندىن ئېلىنغان بولسا، قانچىلىك بېرىمىز؟، ھەممەيلەنگە مەلۇمكى، زېمىنغا زىرە ۋە ماش تېرىغاندا زېمىننى زىيانلىق ئۆت-چۆپلەرنى تازىلاش ئۈچۈنمۇ خىلى كۆپ چىقىم كېتىدۇ، ئەگەر بۇغداي ۋە ئارپا تېرىساق بۇنداق ئارتۇق چىقىم بولمايدۇ؟. بۇ ھەقتە چۈشەنچە بېرىشىڭلارنى سورايمەن.

ئىخچام جاۋاب

زېمىنغا زىرە، ماش، بۇغداي ۋە ئارپا تېرىغاننىڭ ئارىسىدا ھېچ پەرق يوق، زېمىننىڭ سۇغىرىلىش ھېسابى بويىچە ئوندىن بىرى يىگىرمىدىن بىرى ئايرىلىدۇ، بۇ جەرياندا سەرپ قىلىنغان، زېمىننى تازىلاش، يەر ئاغدۇرىدىغان ۋە ئورايدىغان ماشىنىلارغا ماي قۇيۇش، سۇغۇرۇش قاتارلىق ئىشلارغا سەرپ قىلىنغان چىقىملارغا قارالمايدۇ.

تەپسىلىي جاۋاب

بارلىق گۈزەل ماختاشلار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاھ تائالاغا خاستۇر، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىغا ئاللاھ تائالانىڭ رەھمەت-سالاملىرى بولسۇن.

بىرىنچى: زېمىندىن چىقىدىغان نەرسىلەردىن زاكات پەرىز بولىدىغانلىرى توغرىسىدا ئالىملار ئىختىلاپ قىلىشتى.

بىرىنچى ئىمام مالىك ۋە شافىئى مەزھىپىدە: كىنولاپ ساقلىغىلى بولىدىغان ئوزۇقلۇقلاردا زاكات پەرىز بولىدۇ دېيىلىدۇ.

ئىككىنچى ھەنەفى مەزھىپىدە: زىرائەت تېرىش ئارقىلىق زېمىندىن پايدىلىنىش مەقسەت قىلىنسا، زېمىندىن چىققان ھەممە نەرسىگە زاكات پەرىز بولىدۇ دېيىلىدۇ.

ھەنەفى مەزھىپىدە يەنە: سەي-كۆكتات، مېۋە-چېۋە، نۇقۇت، ماش-پۇرچاق قاتارلىق نەرسىلەرگىمۇ زاكات پەرىز بولىدۇ.

ئۈچىنچى ھەنەبەلى مەزھىپىدە: كىنۇلىنىدىغان ۋە ساقلىنىدىغان بۇغداي ۋە ئۈزۈمگە ئوخشاش ھەر قانداق مېۋە ۋە دانلارغا زاكات پەرىز بولىدۇ، بۇنىڭ ئوزۇقلۇق بولۇشى شەرت قىلىنمايدۇ، نۇقۇت، زىرە، بەدىيان ۋە بىخلىنىدىغان دانلارغىمۇ بۇغداي ۋە

ئارپا قاتارلىق نەرسىلەرگە زاكات پەرىز بولغاندەك پەرىز بولىدۇ. [رەۋزۇل مۇربىئە نىڭ تەتقىقاتىنىڭ ئەتراپىدا شىبەسىگە قارالسۇن، 3-توم 79-بەت].

"كەشىۋ قىنا 2-توم 203-بەتتە مۇنداق كەلگەن: "كىلۇلىنىدىغان ۋە ساقلىغىلى بولىدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىگە زاكات پەرىز بولىدۇ، بۇ توغرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بەش ۋەسەقتىن ئاز نەرسىدە زاكات پەرىز بولمايدۇ» (يەنى زېمىندىن چىققان نەرسىنىڭ مىقدارى بەش ۋەسەق (650) كىلو ئەتراپىدا بولۇشى كېرەك بۇنىڭدىن ئاز بولسا زاكات كەلمەيدۇ) ئايەت- ھەدىسلىرىنىڭ ئومۇمى مەزمۇنىدىن بەش ۋەسەققە يەتمەيدىغان نەرسە مەقسەت قىلىنمايدىغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ، ئەگەر ئۇنداق بولمىغاندا، بەش ۋەسەق دەپ ئۇنى ئوچۇق سۆزلەش بىكار سۆز بولۇپ قالاتتى، چۈنكى ساقلىغىلى بولمايدىغان نەرسىدە ئۇنى مال دەپ پايدىلىنىش بولمىغاندىن كىيىن ئۇنىڭدا نېمەت مۇكەممەل بولمايدۇ. بۇغداي، ئارپا، گۈرۈچ، تېرىق قاتارلىق ئوزۇقلۇق قىلىنىدىغان ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئوزۇقلۇق قىلىنمايدىغان نەرسىلەرنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندە بايان قىلىنىدۇ.

بۇغداي، ئارپا، تۇز، يېسىمۇق، ماش، لوۋي، كۆك سەيلەر يۇمغاق سۈتكە ئوخشاش، زىرە، كۈنجۈت، سىيادان قاتارلىق دانلارنىڭ ھەممىسىگە زاكات پەرىز بولىدۇ".

بۇ ئاخىرقى كۈچلۈك قاراش، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بەش ۋەسەقتىن ئاز نەرسىدە زاكات پەرىز بولمايدۇ»، بىر ۋەسەق (135 كىلو) ئاتمىش سا- (بىر سا 2.250 كىلو گىرام)- جىڭلانمايدىغان ۋە كىلۇلانمايدىغان، ساقلىغىلى بولمايدىغان ۋە مال دەپ مەنپەئەتلەنگىلى بولمايدىغان، نېمەت ئۇنىڭ بىلەن مۇكەممەل بولمايدىغان نەرسىلەرگە زاكات كەلمەيدۇ.

ئومۇمى ھەدىسلەر ئوزۇقلۇق قىلىنىدىغان ۋە ئوزۇقلۇق قىلىنمايدىغان نەرسىلەردىن كىلۇلىنىدىغان نەرسىلەر بولسىلا ئۇنىڭغا زاكات كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يۇقىرىدىكى دەلىللەرگە ئاساسەن: يېسىمۇق ۋە زىرە قاتارلىق نەرسىلەرگە زاكات پەرىز بولىدۇ، چۈنكى ئۇ ئىككىسىمۇ كىلۇلىنىدىغان ۋە ساقلىغىلى بولىدىغان دانلاردىن، يېسىمۇق ئوزۇقلۇق قىلىنىدۇ، زىرە ئوزۇقلۇق قىلىنمايدۇ.

ئىككىنچى: زېمىندىن چىققان نەرسىلەردە زاكات زېمىنى سۇغارغان سۇ مەنبەسىگە كۆرە ئوندىن بىرى ياكى يىگىرمىدىن بىرى پەرىز بولىدۇ.

پىقھى توپلاملىرى " 23-توم 288-بەتتە مۇنداق كەلگەن: "زېمىن يامغۇر سۈيى، دەريالاردىن كەلگەن سۇ، چېلەك، تۇلۇم قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن توشماستىن سۇغۇرۇلغان، سۇغا يېقىن جايغا تېرىلغان زىرائەتلەر مەخسۇس سۇغۇرۇلماستىن سۇنى يىلتىزى سۈمۈرۈپ سۇغۇرۇلغان زېمىنلار بولسا - ئومۇمەن بەدەلسىز سۇغۇرۇلغان زېمىنلار - ئۇ يەردىن چىققان مەھسۇلاتلارغا ئوندىن بىر زاكات- ئۆشەر- كېلىدۇ.

بەدەل تۆلەپ سۇغۇرۇلغان زېمىنلارغا يىگىرمىدىن بىر زاكات-ئۆشەر-كېلىدۇ، مەيلى بۇ زېمىننى سۇنى پۇلغا ئېلىپ سۇغارسۇن ياكى چىغرىق چېلەك، تولۇم ۋە باشقا نەرسىلەر بىلەن سۇ ئەكىلىپ سۇغارغان بولسۇن ئوخشاشلا يىگىرمىدىن بىر بولىدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاش دەريادىن ئېرىق ئېچىپ ئېتىزلىققا سۇ كەلتۈرگەن بولسا، سۇنى ئېتىزلىققا بىۋاسىتە يەتكۈزەلمەي، چېلەك، تۇلۇم، چىقىرىقلار بىلەن يەتكۈزگەن بولسىمۇ ئوخشاشلا يىگىرمىدىن بىرى كېلىدۇ. چۈنكى سۇنى ئېتىزلىققا يەتكۈزۈش ئۈچۈن بەدەل ياكى ئەمگەككە ئېھتىياجلىق بولىدۇ.

ئالىملار بۇنىڭغا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنى دەلىل قىلدى: «يامغۇر سۈيى، بۇلاق سۈيى ۋە سەل سۇلىرى بىلەن سۇغۇرۇلغان زېمىندىن چىققان مەھسۇلاتقا ئوندىن بىر زاكات-ئۆشەر-كېلىدۇ، چېلەك، تولۇم ۋا چىقىرىقلار بىلەن سۇغۇرۇلغان زېمىندىن چىققان مەھسۇلاتقا يىگىرمىدىن بىر زاكات-ئۆشەر كېلىدۇ».

كۆپرەك كۈچ چىقارغان زېمىندىن چىققان مەھسۇلاتقا زاكاتنىڭ ئازراق پەرىز بولشىدىكى ھېكمەت: بەدەلنىڭمۇ زىرائەتنىڭ ئاز ھوسۇل بېرىشىگە تەسىرى بولىدۇ.

ئەگەر زېمىن دەريا سۈيى ياكى يامغۇر سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلۇش ئۈچۈن ئېرىق ئېچىشقا ئېھتىياجلىق ئىكەن، سۇنى بىر تەرەپتىن يەنە بىر تەرەپكە يۆتكەيدىكەن، ياكى سۇنى ماڭدۇرىدىغان ياكى ئۆستەك قازىدىغان ئىشلارغا ئېھتىياجلىق بولىدىكەن، بۇ ئىشلار بەلگىلەنگەن زاكات ئۆلچىمىنى كېمەيتىشكە تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ.

ئەگەر زېمىننىڭ يېرىمى بەدەل بىلەن يەنە يېرىمى بەدەلسىز سۇ بىلەن سۇغۇرۇلغان بولسا، ئۇ ۋاقىتتا ئىلىنىدىغان زاكات-ئۆشەر- ئونبەشتىن بىر بولىدۇ.

ئەگەر زېمىننىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكى بەدەلسىز قالغان قىسمى بەدەل بىلەن سۇغۇرۇلغان بولسا، كۆپچىلىك ئالىملارنىڭ قارىشىدا سۇغۇرۇش قايسى شەكىلدە كۆپ بولغان بولسا شۇ كۈچكە ئىگە بولىدۇ، ئازنىڭ ھۆكۈمى چۈشۈپ كېتىدۇ. بەزى ئالىملار ھەر ئىككىسى ئۆز مىقدارى بىلەن ھېسابلىنىدۇ دەيدۇ.

ئۈچىنچى: دېھقاننىڭ يەرنى تۈزلەش ۋە تازىلاش ئۈچۈن چىقىم قىلغان نەپىقىلىرىنىڭ زاكاتقا تەسىرى بولمايدۇ، بىز يۇقىرىدا بايان قىلغاندەك ياكى ئوندىن بىرى ياكى يىگىرمىدىن بىرى پەرىز بولىدۇ.

لېكىن ھەنبەلى مەزھىبىدە، ئەگەر يەرگە سەرپ قىلغان نەپىقە قەرىز ئىلىنغان بولسا، يەر ئىگىسى ئۆشەرنى ھېسابلاشتىن ئىلگىرى بۇ قەرزنى ئايرىۋېتىدۇ.

ئىمام ئەھمەد مۇنداق دەيدۇ: "دېھقانچىلىق قىلىش ۋە شۇ جەرياندا ئائىلىسىگە خىراجەت قىلىش ئۈچۈن باشقىلاردىن قەرىز ئالغان بولسا، ئۆشەرنى ئايرىشتىن ئىلگىرى يەرگە سەرپ قىلغان قەرزنى ئايرىۋېتىدۇ، ئائىلىسىگە سەرپ قىلغاننى ئايرىمايدۇ".

["ئەلمۇغنى" 3-توم 30-بەت. "پىقھى توپلاملىرى" 23-توم 288-بەتكە قارالسۇن].

تۆۋەندە ھەر قايسى مەزھەپ ئالىملىرىنىڭ بۇ توغرىدىكى قارىشىنى بايان قىلىمىز:

1-ھەنەفى مەزھەپ ئالىملىرىدىن مىرغىيىنانى "ئەل ھىدايە" ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: "زېمىندىن چىققان ھەر قانداق نەرسىدە ئوندىن بىر ئۆشەرە كېلىدۇ، بۇنىڭدىن يەر ئاغدۇرغان ۋە ساپان سۈرىگەننىڭ ئىش ھەققىنى چىقىرۇۋەتمەيدۇ"، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەرگە كېتىدىغان بەدەللەر پەرىلىق بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ئېلىنىدىغان ئۆشۈرگىمۇ پەرىلىق ھۆكۈم قىلدى، چىقىمىنى كۆتۈرۈۋېتىشنىڭ بىر مەنىسى يوق". ["پەتھىل قەدىر ئەل ھىدايە" 2-توم 250-بەت].

2-مالىكى مەزھەپ ئالىملىرىدىن ھەتتاب "مەۋاھىبۇل جەلىل" ناملىق ئەسىرىنىڭ 2-توم 285-بەتتە مۇنداق دېگەن: "دېھقاننىڭ زىرائەتنى ئوراش، خامان سورۇش، ئۈزۈش قاتارلىق ئىشلارغا ئىشلەتكەن چىقىملىرى ئۆزىگە ھېسابلىنىدۇ، تېپىۋېلىنغان زەيتۇن بولسىمۇ ھېسابلىنىدۇ، مۇئەييەن بىر مىقدارغا يەتسۇن ياكى ئۇنىڭدىن ئازراق بولسۇن ئۇنىڭغا زاكات بېرىدۇ".

3-شافىئى مەزھەپىدىكى ئالىملاردىن ئىمام نەۋەۋىي "ئەل مەجمۇئە" 5-توم 450-بەتتە مۇنداق دەيدۇ: "بىزنىڭ شافىئى مەزھەپىدىكى ھەمراھلىرىمىز مۇنداق دەيدۇ: "خورمىنى ئۈزۈش، قۇرۇتۇش، دانلارنى ئوراش، كۆتۈرۈش، خامان سورۇش، سامانلىرىنى ئايرىش، ساقلاش ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئىشلارغا سەرپ قىلىنغان چىقىملار زىرائەت ئىگىسىنىڭ خالىس مېلىدىن بولىدۇ، بۇ زاكات ئايرىدىغان مالدىن چىقىرۇۋېتىلمەيدۇ، بۇنىڭدا ئىختىلاپ يوق، ئەگەر زاكات ئايرىدىغان مالدىن بۇنى چىقىرۇۋەتكەن بولسا، چىقىرۇۋەتكەن مالنىڭ زاكىتىنى ئايرىم بېرىدۇ، بىزنىڭ قارىشىمىزدا بۇ مەسىلىدە ئىختىلاپ يوق".

5-ھەنبەلى مەزھەپىدىكى ئالىملاردىن ئىبنى قۇدامە "ئەلمۇغنى" 3-توم 18-بەتتە مۇنداق دەيدۇ: "مېۋىنى ئۈزۈشتىن تاكى ئامبارغا ئەكىرگەنگە قەدەر كەتكەن چىقىملار مېۋە ئىگىسىگە بولىدۇ، چۈنكى مېۋە دېگەن چارۋىغا ئوخشاش بولۇپ، چارۋىنىڭ ساقلاش، بېقىش قاتارلىق چىقىملىرىنىڭ ھەممىسى چارۋا ئىگىسىگە بولىدۇ، بۇمۇ ئاشۇنىڭغا ئوخشاشتۇر".

دائىمىي كومىتېت ئالىملىرىدىن بىر كىشى: "مېنىڭ زەيتۇن تىكىلگەن بېغىم بار، باغنى يامغۇر سۈيى بىلەن سۇغۇرىمەن، بۇنىڭغا ئوندىن بىر كېلىدىغانلىقى مەلۇم، لېكىن بۇ باغنىڭ يەنە باشقا چىقىملىرى بار، مۇھاپىزەت قىلىش، ئوغۇتلاش، مېۋىنى ئۈزۈش قاتارلىقلار، بەزى ۋاقىتتا چىققان مەھسۇلاتنىڭ تۆتتىن بىرى چىقىمغا كېتىپ قالىدۇ، بۇنداق ۋاقىتتا، چىققان مەھسۇلاتنىڭ ھەممىسىگە زاكات كېلەمدۇ ياكى كەتكەن چىقىملارنى ئايرىۋېتىپ قالغىنىغا زاكات كېلەمدۇ؟ دەپ سورىغاندا، ئۇلار مۇنداق جاۋاب بەرگەن: "زەيتۇنغا زاكات بېرىش مەسىلىسىدە ئىختىلاپ بار، شۇنداقتىمۇ ئېھتىياتەن چىققان مەھسۇلات زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتسە، ئۇ بولسىمۇ بەش ۋەسەق، بىر ۋەسەق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كەمچىسىدە ئاتىمىش سا بولىدۇ (650 كىلو گرام) بولىدۇ، زاكاتنىڭ مىقدارى چىققان مېۋىنىڭ ئوندىن بىرى بولىدۇ، ئەمما كەتكەن چىقىملار ئومۇمى مەھسۇلاتتىن چىقىرۇۋېتىلمەيدۇ، چىققاننىڭ ھەممىسىگە زاكات كېلىدۇ". ئاللاھ تائالا مۇۋەپپەق قىلسۇن، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا ۋە ساھابىلىرىغا ئاللاھنىڭ رەھمەت، سالامى بولسۇن. "سەئۇدى ئەرەبىستان

ئىلمى تەتقىقات، دىنى پەتىۋا تەشۋىقات كومىتېتى ئەزالىرى: ئابدۇلئەزىز ئال شەيخ، سالىھ پەۋزان، ئابدۇللاھ غۇدەيبان، ئابۇرەزىق ئەپپىي. ئابدۇلئەزىز ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى باز قاتارلىقلار. ["دائىمىي كومىتېت پەتىۋاسى ئىككىنچى توپلام" 8-توم 51-بەت].

سۆزنىڭ خۇلاسسىسى: زىرە، يېسىمۇق، بۇغداي، ئارپا قاتارلىق مەھسۇلاتلارنىڭ ئارىسىدا ھېچ پەرق يوق، زېمىننى سۇغۇرۇش ھېسابى بىلەن چىققان مەھسۇلاتقا ئوندىن بىر ياكى يىگىرمىدىن بىر ئۆشەرە -زاكات- كېلىدۇ.

زېمىننى تازىلاش، ماشىنىلارغا ماي قۇيۇش، يەر ئاغدۇرۇش ۋە سۇغۇرۇش ھەققى قاتارلىق چىقىملارغا قارالمايدۇ، چىققان مەھسۇلاتنىڭ ھەممىسىگە كېلىدۇ.

ھەممىدىن توغرىنى ئاللاھ تائالا ياخشى بىلگۈچىدۇر.